

DREPT PUBLIC

PROBLEME DE ORGANIZARE JUDECĂTOREASCĂ ÎN BASARABIA LA FINELE SEC. XIX ȘI ÎNCEPUTUL SEC. XX

Elena ARAMĂ,
dr. hab. în drept, prof. univ., USM

Oxana CHISARI-LUNGU
drd., lector universitar, USM

SUMAR

Dezvoltarea democratică a unui stat și societăți este posibilă în condițiile luării în considerare și aprecierii corecte a trecutului juridic. În prezentul articol sunt relevate aspecte ale trecutului național juridic zbuțiat de la finele secolului al XIX-lea referitor la organizarea judecătorească în Basarabia, o parte a căreia a cunoscut modelul național de organizare judecătorească, iar cealaltă parte – modelul rus, asupra căruia s-a revenit pe parcursul a jumătate de secol pentru a înlătura lacunele, dar care lacune în Basarabia așa și nu au mai fost lichidate.

Cuvinte-cheie: *organizare judecătorească, judecători de pace, împăcarea părților, justiție pentru țărani, instituții de zemstvă.*

Statul de drept reprezintă idealul spre care tind statele contemporane cu regimuri politice democratice. Printre exigențele statului de drept o cerință indispensabilă o reprezintă necesitatea creării unei justiții independente, imparțiale, aptă să soluționeze litigiile corect, conform legii, indiferent de statutul juridic, social, poziția politică sau/și economică etc. a justițiabililor.

Reforma judiciară și de drept a fost inițiată în Republica Moldova după declararea independenței (27 august 1991), dar există în continuare dificultăți (de ordin obiectiv, precum și subiectiv) în promovarea ei, ceea ce nu contribuie la intensificarea protecției drepturilor persoanelor și nici la sporirea gradului de încredere a populației

SUMMARY

The democratic development of a state and society is possible in the conditions of a correct consideration and assessment of the judicial past. In this article are revealed aspects of the national legal tumultuous past at the end of the nineteenth century on judicial organization in Basarabia, a part of which has seen national model of judicial organization and the other Part – Russian model, on which had been returned during half a century to eliminate loopholes, but in Bessarabia have still not been liquidated.

Key-words: *judicial organization, peace judges, reconciliation of the parties, justice for peasants, Zemstvo institutions.*

față de justiție. Reticența față de justiție și chiar absența încrederii poporului nostru în justiție este un fenomen ce are origini îndepărtate, cu rădăcini adânci în istorie.

Experiența trecutului ne demonstrează că există o legătură directă între transformările social-economice și instituțiile puterii de stat, inclusiv ale puterii judiciare, de care depinde în cel mai înalt grad ce valori va proteja judecătorul, cu ajutorul căror mijloace și, în consecință, care rezultate vor fi atinse.

Vom exemplifica legăturile amintite mai sus, examinând măsurile întreprinse pentru reformarea justiției în Imperiul Rus în a doua jumătate a sec. XIX și începutul sec. XX, cu expunerea procesului de implementare a acestor transformări în Basarabia.

* * *

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Imperiul Rus (care anexase Basarabia în 1812) s-a realizat o reformă judecătorească, prin introducerea, la 20 noiembrie 1864, a patru Regulamente judiciare (numite și Statute sau Coduri), anume: Regulamentul Instituțiilor Judiciare, Regulamentul Procedurii Penale, Regulamentul Procedurii Civile și Regulamentul privind pedepsele aplicate de judecătorii de pace[1].

Potrivit acestei reforme, s-au creat două sisteme de instanțe judecătorești: *instanțe generale și instanțe locale*. Aparte de aceste organe, în baza reformei țărănești din anul 1861, s-au creat *judecătorii de voloste* [2].

Cercetătorii nu au o opinie unanimă referitor la faptul care instanțe judecătorești pot fi considerate instanțe locale. Unii autori consideră că judecătorii locale includ doar pe cele de pace, create prin Regulamentele judici-

are din 1864, alți doctrinari afirmă că judecătorii locale includ nu numai judecătorii de pace, dar și cele de voloste, create prin reforma agrară [3, p. 167, 262]. Exprimând propria opinie, susținem că, potrivit Regulamentelor judiciare, numai judecătorii de pace erau numite instanțe locale, însă, dacă judecăm după competență teritorială și materială, atunci și judecătorii de voloste – în calitate de judecătorii pentru țărani – trebuie să fie considerate judecătorii locale.

Justiția de pace era realizată prin judecători unici sau colegial, ca instanțe locale, și se caracterizează prin examinarea dosarelor (atât civile, cât și penale) mai puțin relevante din punct de vedere al interesului general, printr-o procedură simplificată, iar scopul era de a aduce părțile la împăcare. Deși procesul decurgea într-o formă mai simplă decât procesele de la tribunal (termene reduse, judecător unic în prima instanță), totuși el era de natură jurisdicțională.

Justiția de pace era semiprofesională, censul de studii fiind diminuat din două motive:

1. Imperiul Rus nu dispunea încă de suficiente cadre;
2. Erau necesare nu atât cunoștințe juridice, cât cunoașterea modului de viață, a moravurilor și obiceiurilor poporului.

Ierarhia instanțelor judiciare locale era reprezentată de două tipuri de instanțe:

1. Judecătorii de pace de sector care activau într-un sector (județul, orașul era împărțit în câteva sectoare);
2. Congresul județean al judecătorilor de pace.

Judecătorii de pace erau asigurați material (inclusiv sediu), finanțați de către organele de zemstvă (organe de autoadministrare locală), ei primeau o sumă specială, calculată astfel încât să acopere cheltuielile necesare pentru înfăptuirea justiției.

Imperiul Rus era un stat în care predomina organizarea socială medievală, adică organizarea socială era bazată pe un regim diferit al persoanelor, în funcție de starea lor socială, și nici reforma judiciară nu a schimbat această situație, păstrând pentru țărani, stare socială inferioară, o justiție specială, țărănească. Justiția țărănească se încadra în ceea ce se numea administrație țărănească. Ea se constituia din administrația sătească și cea de voloste. Administrația obștii sătești era compusă din adunarea sătească (selskii shod) și starosta (starosta), iar administrația volostei – din adunarea de voloste (volostnoi shod) care alegea administrația de voloste (volostnoe pravlenie) și judecata de voloste. Din administrația de voloste (volostnoe pravlenie) făceau parte șeful volostei (volostnoi starșina), starostii satelor din voloste sau ajutorii șefului volostei, percepții de impozite și dări [4, p. 62].

Trebuie menționat că această organizare nu s-a introdus pe întreg teritoriul Basarabiei, întrucât, în baza Tratatului de pace de la Paris din 30 martie 1856, anumite părți din trei județe de la sudul Basarabiei – Ismail, Bolgrad, Cahul (de fapt, câte o parte din județele Ismail, Cahul, Akkerman, Bender și Chișinău) – au fost retrocedate Moldovei și s-au aflat în componența statului național

(mai întâi Moldova, iar apoi, prin unirea Principatelor Române – România), în care s-au înfăptuit reforme importante, inclusiv în domeniul justiției, și populația de acolo a beneficiat de consecințele acestor reforme modernizatoare.

Precizăm că reprezentanții populației basarabene, în număr de șase persoane – Costachi, Roșca, Știun, Cantacuzin, Sacalov, Galiandi – au participat la ședințele divanului ad-hoc al Moldovei din 1857, printre rezoluțiile căruia au fost și doleanțele de unire a principatelor și de democratizare a vieții publice [5, p. 164-165]. Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza la 24 ianuarie 1859 ca domnitor al ambelor principate a pus fundamentele constituirii statului și dreptului modern român, iar opera legislativă a domnitorului reformator a inclus realizarea unor reforme instituționale și sociale moderne, adoptarea principalelor coduri. Implementarea principiului separării puterilor în stat a dus la separarea justiției de administrație și la crearea unor organe care se ocupau doar de exercitarea justiției.

Prin Legea de organizare judecătorească din 1865, sancționată de A.I. Cuza [6], a fost stabilit un sistem judiciar unic, egal pentru toți membrii societății române. Prin acea lege au fost stabilite următoarele instanțe de judecată: judecătoria de plasă (emitea cărți de judecată), tribunalul de județ (emitea sentințe și hotărâri), Curtea de Apel, Curtea cu juri (numai în materie penală) și Înalta Curte de Casație (pronunța decizii). Instanțele de judecată erau împărțite în două categorii: ordinare și excepționale. Din categoria instanțelor ordinare făceau parte tribunalele de județ și Curțile de Apel. Din cea de a doua categorie făceau parte: tribunalele comerciale, Curțile cu juri, judecătorii de plasă sau de ocol și Curtea de Casație și Justiție. Pentru a asigura independența judecătorilor, s-a prevăzut numirea lor și inamovibilitatea [7].

După 22 de ani, în urma unui alt război ruso-turc și în baza Tratatului de pace de la Berlin din 1878, România a fost impusă să cedeze aceste teritorii (de la sudul Basarabiei) Imperiului Rus, astfel încât au apărut mai multe întrebări cu privire la organele administrative. Pentru a veni cu o soluție, la 1883 Senatul Imperiului Rus, în decizia sa, menționa că guvernul rus, atunci când considera necesar, prin acte speciale, ori anula ordinea stabilită de guvernul român, ori menținea existența unor instituții cu competența și puterea lor. În acest sens, se arată că instituțiile comunale românești nu numai că nu au fost desființate în sudul Basarabiei, dar chiar activitatea lor a fost reluată pe baze vechi, în virtutea poruncii țarului. Anexarea sudului Basarabiei la Rusia a însemnat extinderea puterii supreme asupra acestui teritoriu, dar nu a condus la abrogarea prezumată și necondiționată a tuturor legilor și instituțiilor existente acolo la momentul anexării. În această ordine de idei, Senatul aducea exemplele Marelui Principat al Finlandei și ale Ducatului Poloniei, care, deși supuse puterii supreme a Imperiului Rus, aveau în continuare legi și instituții proprii, diferite de cele care acționau în Imperiu.

Stând pe poziția fermă a conceptului legii ca act de

neclintit și de nezdruncinat, Senatul arăta că înlocuirea ordinii existente pe teritoriul anexat nici nu rezultă automat din faptul anexării, nici nu trebuie prezumată, ci poate fi făcută doar prin dispoziția expresă a țarului. De aceea, pentru că nu urmasse nici o dispoziție expresă despre abrogarea pe teritoriul sudului Basarabiei a legilor românești despre instituțiile comunale, Senatul a dispus că aceste legi au rămas în vigoare [8, p. 52]. Aceeași situație era și în cazul judecătorilor de pace din aceste județe: ei își continuau activitatea, nefiind supuși scrutinului zemstval, deci, pentru accederea lor în funcție era în continuare aplicată o modalitate distinctă de cea existentă în Imperiul Rus.

Necesitatea înfăptuirii unor modificări radicale în cadrul organizării judecătorești a Imperiului Rus la puțin timp după efectuarea reformei judecătorești a fost supusă unor dezbateri politice aprinse și controversate. Părerile erau divergente: atât pro, cât și contra. Discuțiile țineau atât de stabilirea necesității efectuării acestor modificări cât și de specificul modificărilor care urmau a fi înfăptuite. De exemplu, părerile erau împărțite și referitor la necesitatea acordării unor atribuții judecătorești șefilor de zemstve. În acest context, s-a format o comisie specială care examina problema judecătorilor de voloste. Însăși Împăratul Rusiei, după un discurs al Ministrului Justiției din 16 decembrie 1871, a cerut comisiei susnumite să abordeze problema acestor instanțe din următoarele perspective:

- Să examineze doleanțele colaboratorilor judecătorilor de voloste și a altor persoane implicate în activitatea lor;
- Să analizeze coraportul dintre competențele judecătorilor de voloste, congreselor judecătorilor de pace și judecătorilor de pace și să decidă referitor la delimitarea atribuțiilor fiecărui tip de judecătorie pentru a evita posibilele neînțelegeri în caz de conflicte de competență [9, p. 8].

În această dispută victoria a fost de partea forțelor retrograde, ceea ce s-a evidențiat prin legea din 12 iulie 1889 despre șefii de zemstve [10], care a produs o lovitură considerabilă organizării judiciare instituite de reforma judecătorească. Legea șefilor de zemstve a instituit instituția șefilor de zemstvă de sector (земские участковые начальники) în loc de judecătorii de pace, acestea din urmă păstrându-se doar în Chișinău. Șefii de zemstvă erau numiți de ministrul de interne și îndeplineau atât funcții executive cât și judecătorești. În orașe judecătorii orașenești (gorodskie sudi) erau numiți de ministrul justiției. Faptul că șefii de zemstvă erau numiți de ministrul de interne, iar judecătorii orașenești erau numiți de ministrul justiției ne demonstrează că în competența primilor prioritare aveau funcțiile executive, iar în competența judecătorilor orașenești prioritare aveau cele judiciare. Șefii de zemstvă erau ierarhizați astfel: de sector, de județ și de gubernie.

Competența șefului de zemstvă de sector includea:

1. Soluționarea litigiilor cu privire la organizarea financiară a țăranilor. Trebuie menționat că această sarcină

era îndeplinită pentru țăranii din guberniile centrale, care păstrasera organizarea obștii și dreptul suprem al obștii asupra pământului. În Basarabia țăranii au primit pământ pe familii, deci erau proprietari și, dacă li se întâmpla nereguli, trebuiau să se adreseze în Tribunalul Chișinău, ceea ce era dificil pentru locuitorii satelor mai îndepărtate de centru.

2. Supravegherea administrației țăărănești;
3. Îndeplinirea funcțiilor polițienești, în caz de necesitate, până la preluarea lor de către poliție;
4. Confirmarea în funcție a șefului de voloste;
5. Recepționarea reclamațiilor asupra activității șefului de voloste;
6. Propunerea subiectelor de dezbateri în ordinea de zi a adunărilor de voloste;
7. Suspendarea temporară din funcție a funcționarilor administrației satești și de voloste până la decizia definitivă a autorității județene;
8. Controlul deciziilor adunărilor satești și de voloste cu posibilitatea atacării lor în fața autorității județene, dacă considera că ele încalcă legea;
9. Supravegherea modalității de cheltuire a fondurilor obștești, în caz de divergență asupra deciziilor adunării satești ori de voloste – avea posibilitatea de a se adresa autorității județene;
10. Supravegherea tutelei țăărănești, instituite asupra orfanilor din pătura țăărănească;
11. Numirea judecătorilor de voloste din candidații aleși de țărani și a președintelui judecătoriei de voloste [11, p. 507-535].

În urma analizei acestor atribuții, putem constata că majoritatea (7 din cele 11 poziții) se refereau la numirea și supravegherea organelor justiției țăărănești.

Conform legii din 12 iulie 1889, dosarele care țineau de competența judecătorilor de pace au fost distribuite judecătorilor orașenești (gorodskie sudi) – în orașe județene și membrilor județeni ai judecătoriei orașenești (pentru locuitorii satelor), câte unul la județ, toți numiți de ministrul justiției.

Judecătorii orașenești (gorodskie sudi) – în orașe județene și membrii județeni ai judecătoriei orașenești (pentru locuitorii satelor) – aveau numai atribuții judiciare, dar șefii de zemstve și congresul județean (uezdnii siezd) și Autoritatea gubernială (gubernskoie prisustvie) aveau atât atribuții administrative cât și judiciare.

Autoritatea judiciară a congresului județean (Sudebnoe prisustvie uezdnogo siezda), în frunte cu mareșalul nobilimii, judeca în calitate de instanță de apel și soluționa dosarele pe care șefii de zemstvă și judecătorii orașenești pronunțase hotărâri supuse apelului, iar ca instanță de casație – soluționa cererile de recurs asupra deciziilor definitive date de aceiași judecători.

În componența autorității judiciare a congresului județean (Sudebnoe prisustvie uezdnogo siezda) se includea mareșalul nobilimii, judecătorul orașenesc, membrul județean al judecătoriei districtuale, șeful de zemstvă, judecătorii de pace de onoare. Observăm că cei care pronunțau decizia participau și la apel.

Pentru congresul județean (uezdnii siezd) autoritatea gubernială (gubernskoe prisutstvie), sub președinția guvernatorului, era instanță de casație.

Autoritatea gubernială (Gubernskoe prisutstvie) era compusă din guvernator, vice-guvernator, mareșalul nobilimii din gubernie, procurorul (sau adjunctul lui), președintele sau un membru al judecătoriei districtuale, doi membri obligatoriu incluși în componența autorității guberniale (nepremennîe cilenî). Acești doi membri erau numiți de guvernator de comun acord cu mareșalul nobilimii dintre nobili și erau aprobați de Ministerul de Interne.

Membrul județean al Tribunalului Chișinău (judecătoria districtuale) avea competență să examineze acele dosare civile și penale pe care Regulamentele din 1864 le-au atribuit judecătorilor de pace și care nu erau supuse judecării nici judecătorului orășenesc, nici celei a șefului de zemstvă.

Rezultă că repartizarea competenței fostelor judecării de pace nu se acoperea integral de competența șefului de zemstvă și a judecătorului orășenesc, astfel încât era necesară implicarea și a membrului județean al Tribunalului (judecătoria districtuale). Altă concluzie se impune în legătură cu rolul decisiv pe care îl aveau mareșalii nobilimii în cadrul autorităților județene și guberniale, ceea ce confirmă abandonarea unor trăsături ale sistemului judiciar modern egal pentru toți și reintroducerea unor particularități ce țineau de caracterul medieval al justiției.

Competența membrului județean al Tribunalului a fost modificată prin legea din 3 iunie 1891 în sensul lărgirii competenței de examinare a tuturor cauzelor civile, indiferent de valoarea acțiunii, dacă cauza urma să fie examinată în procedură simplificată, iar pârâtul se afla pe teritoriul județului.

În opinia Ministerului Justiției, membrului județean îi reveneau puține dosare, în schimb Tribunalele erau supraîncărcate. În plus, justițiabilii erau nevoiți să facă deplasări lungi și costisitoare până la Tribunal, unde însăși procedura era mai greoaie, cu mai multe formalități, ceea ce încetinea realizarea justiției și se prezenta în detrimentul accesului la justiție. Din aceste considerente, la 1893 Ministerul Justiției a înființat o comisie care a studiat problema și a înaintat Consiliului de Stat o serie de propuneri în regim de inițiativă legislativă:

1. Lărgirea în continuare a competenței membrului județean al Tribunalului, în sensul atribuirii în competența acestuia a dosarelor în care sancțiunea era privațiunea de libertate, dar fără privarea sau limitarea de drepturi și a acțiunilor civile, valoarea cărora nu depășea 2000 ruble (la momentul depunerii propunerii suma era de 500 ruble);

2. Obligațiunile judecătorului de pace reveneau membrului județean al Tribunalului, iar cele ale congresului județean erau transferate în competența Tribunalului;

3. Procedura de examinare era cea prevăzută de Regulamentul cu privire la judecătorii de pace;

4. Sentințele pronunțate de membrul județean al Tri-

bunalului sunt definitive în cazul sancțiunilor: arest până la 7 zile și amendă (dacă aceasta, cumulată cu suma plătită pentru recuperarea prejudiciului, nu depășește 100 ruble) [12, p. 31-42].

Acestor propuneri nu li s-a dat curs imediat. La începutul secolului XX împăratul Rusiei Nicolai al II-lea a semnat decretul din 12.12.1904 către Senat, cerând să fie modificată justiția locală astfel ca să fie în ajutorul „clasei de agricultori”. Era nevoie de a restructura justiția locală, având în vizor trei scopuri:

1. Asigurarea egalității tuturor în fața legii;
2. Asigurarea independenței necesare judecătorilor locali;
3. Structurarea unitară a organizării judecătorești.

Acestei cereri din partea țarului i s-a dat curs abia în 1912, fiindcă timp de câțiva ani, între 1907-1910, în Duma Imperiului Rus s-au purtat discuții lungi și contradictorii cu privire la acest subiect, apoi proiectul de lege a fost transmis în Consiliul de Stat și abia în 1912 legea a fost votată de Dumă și sancționată de țar cu denumirea de Legea despre reorganizarea justiției locale (cunoscută ca Legea din 15 iunie 1912).

Legea introducea modificări în actele normative în baza cărora a fost realizată reforma judiciară din 1864, dar ele au fost puse în aplicare din 1914 doar în câteva (10) gubernii, printre care Basarabia nu figura, și doar în 1917 Guvernul Provizoriu a decis extinderea ei asupra întregului teritoriu al Rusiei. Deși modificările introduse prin Legea din 15 iunie 1912 nu au fost aplicate în Basarabia, examinarea lor este importantă tocmai pentru că arătau acele lacune ale justiției ce s-au relevat pe parcursul anilor după reforma judiciară.

Transformările sociale în relațiile agrare (reforma stolăpinistă) făceau lipsite de sens instituțiile șefilor de zemstvă și judecătorii de voloste (țărănești). Și țărani din guberniile centrale au devenit proprietari funciari, de aceea era stringent necesară protecția prin justiție a proprietății lor funciare, căci șefii de zemstvă nu aveau atribuții de protecție a averii funciare. Tutela împovăraătoare a obștei a fost eliminată. În legătură cu aceste schimbări, instituțiile șefului de zemstvă și judecătorii de voloste aparțineau trecutului. Ele trebuiau reformate, de aceea era reactivată justiția de pace, dar nu în forma ei anterioară. Sistemul judecătorilor de pace rămânea același: judecători de onoare, de sector și suplimentari. Dar competența teritorială nu era strict limitată la teritoriul județului. Preocuparea pentru formarea unui sistem unitar al instanțelor judecătorești și-a găsit exprimare și în faptul că activitatea judecătorilor de pace era supravegheată de Curțile de Apel, care urmau să transmită în Ministerul Justiției și Senat rapoarte privind funcționarea justiției de pace.

A doua instanță îngloba de fapt judecătoria de voloste, căci așa numita judecatorie sătească includea președinții judecătorilor de voloste sub președinția judecătorului de pace. În general, toate acțiunile privind constituirea judecătoriai sătești erau tutelate de judecătoria de pace. Situația nouă era că se crea o structură comună a

justiției locale, un pas spre a crea instanțe universale, adică pentru toți, și a elimina principiul medieval, de castă, al judecătorilor pentru țărani.

Legea prevedea și modificarea modalității de desemnare a Președintelui congresului judecătorilor de pace – el trebuia să fie numit de împărat la recomandarea Ministrului Justiției. Candidatul putea proveni fie dintre membrii Tribunalului, fie dintre judecătorii de pace care aveau un stagiu profesional de minim trei ani. În Chișinău (ca și în alte orașe mari) președintele congresului se alegea conform vechii proceduri, pentru că în Basarabia nu s-a extins acțiunea legii din 15 iunie 1912. Totuși, nota la art. 10 arăta din nou că în județul Ismail judecătorii de pace se numeau de guvern, conform înaltei dispoziții a țarului din 21 septembrie 1888 [13, p. 2]. Județul Cahul nu mai era menționat din cauza că acesta a fost desființat.

Pentru judecătorii de pace se avansau anumite condiții de accedere în funcție: studii (medii), durata (3 ani) aflării în funcție în domeniul juridic (șef de zemstvă, avocat, notar, procuror-adjunct pe lângă tribunal, judecător de pace, judecător orășenesc, judecător de instrucție) și avere. Pentru judecătorii de pace din Basarabia valoarea averii imobile trebuia să fie mai mare de 3 mii ruble. Dacă candidatul avea studii superioare, pentru a fi înscris ca și candidat era suficient ori censul de serviciu, ori doar o jumătate din valoarea censului de avere. Legea din 1912 mai adăuga două categorii de persoane care nu puteau candida la funcția de judecător de pace: cei eliminați din barouri și ajutorii lor, precum și evreii (art. 21 Regulamentul instituțiilor judiciare).

În competența justiției de pace erau litigiile până la o mie de ruble, iar jurisdicția penală era determinată de pedeapsă. De competența sa țineau infracțiunile pentru care se prevedeau pedepse pecuniare (amendă până la 1000 ruble), dar și privarea de libertate pe termen de până la un an și jumătate. 150 de infracțiuni (art. 332 CPP) erau excluse din competența justiției de pace, în special infracțiunile pentru care se prevedeau cumulativ și alte măsuri de constrângere. Deși a fost enunțat scopul de a organiza o justiție universală pentru toți, legea din 1912 nu a lichidat judecătoria de voloste, nota 1 la art. 2 stipula în mod clar Regulile provizorii pentru judecătoria de voloste, care rămânea a fi judecătorie doar pentru țărani. O anumită noutate introduceau art. 29 și 30. Ele prevedeau ca instanță de apel judecătoria sătească superioară, care era compusă din președinții judecătorilor de voloste din sectorul de pace, sub președinția judecătorului de pace din sector [14, p. 53].

Concluzii

Schimbările introduse prin legea din 1912 arătau clar neajunsurile pe care le avea justiția în Imperiul Rus: concentrarea atribuțiilor judecătorești în mâinile organelor administrative, dependența organelor judecătorești de cele executive, inegalitatea categoriilor sociale în fața

justiției. Primele două dintre aceste lacune erau parțial înlăturate prin legea nominalizată. Universalitatea justiției și egalitatea în justiție au rămas, în linii mari, de domeniul dezideratelor, fără a dobândi statut de lege. Chiar și așa, preocuparea legiuitorului imperial viza doar guvernile centrale, dar situația nu se schimbese pentru unele teritorii naționale, printre care se afla și Basarabia, asupra căreia acțiunea legii din 15 iunie 1912 nu a fost extinsă. Încercările Guvernului Provizoriu în 1917 de a remedia această situație nu au avut consecințe reale, căci în scurt timp Guvernul a căzut, iar mișcarea de eliberare națională s-a finalizat cu reintegrarea Basarabiei în Regatul Român.

Referințe bibliografice:

1. Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание 2, том XXXIX, 1864, С-Петербург, 1867. În Basarabia Regulamentele judiciare au fost introduse prin Decretul nr. 46920 din 8 aprilie 1869, cu începere de la 20 noiembrie același an, în Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание 2, том XLIV, 1869, С-Петербург, 1873.
2. Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание 2, том XXXVI, 1861, С-Петербург, 1863, „Regulamentul țăranilor dezrobiți”, aprobat prin Decretul nr. 36657 din 19 februarie 1861.
3. Ерочкин Н. П. История государственных учреждений дореволюционной России. М., 1968, с. 167. Исачев И. А. История государства и права России, 1996, М., с.262.
4. К. А. Софроненко. Аграрное законодательство в России (вторая половина XIX – начало XX вв.). М: изд МГУ, 1981, с. 62.
5. Dumitru C. Grama. Tendințele evoluției doctrinelor juridice în Moldova (1774-1859). București: editura Actami, 2000, p. 164-165.
6. Publicată în Monitorul Oficial nr. 149 din 9 iulie 1865.
7. Legea pentru organizarea judecătorească din 1865. <http://lege5.ro/Gratuit/heztqnbx/legea-nr-982-1865-pentru-organizarea-judecătoreasca>
8. Decizia Senatului nr. 40 din 1883 în: Mihail Savenco. Legile locale din Basarabia și jurisprudența Imperiului Rus (ediție îngrijită, traducere și note de Elena Aramă și Mihai Tașcă). Chișinău: Cartea juridică, 2012, p. 52.
9. Бессарабские областные ведомости, nr. 12, din 12.02.1872, p. 8.
10. Полное Собрание Законов Российской Империи, собрание 3, том IX, С-Петербург, 1891.
11. Полное собрание законов Российской Империи, собрание 3, том 9, с. 507-535.
12. Журнал Министерства Юстиции. С-Петербург, Типография Правительствующего Сената, nr. 2 (декабрь) 1894, с. 31-42.
13. А. А. Васильев. Закон о преобразование местного суда. 15 июня 1912 г. С.-Петербург: изд. юридического книжного магазина В. П. Анисимова, 1913, с. 2.
14. Ibidem, p. 53.

